

Under återopande av det anförda får vi hemställa,

att riksdagen måtte besluta bevilja ett anslag under tionde huvudtiteln på 300 000 kronor för budgetåret 1968/69 att användas för en propagandakampanj i syfte att främja avsättningen av svenska produkter på den svenska marknaden under mottot »*Satsa på Sverige*».

Stockholm den 26 januari 1968

Holge Ottosson (h)

Gösta Jacobsson (h)

Paul Brundin (h)

N. Yngve Nilsson (h)

Nr 618

Av herr Stefanson m. fl., om forskning och utredning angående mindre och medelstora företags förhållanden.

(Lika lydande med motion nr 785 i Andra kammaren)

Det svenska näringslivet undergår en kraftig och genomgripande strukturomvandling. Även om tendensen inom många branscher går mot en koncentration till större företag är det emellertid fel att dra den slutsatsen att de mindre och medelstora företagen spelat ut sin roll. Hantverket och den mindre industrin omfattar i dag, om man räknar företag med upp till 50 anställda, omkring 90 000 företag med en halv miljon människor sysselsatta och ett sammanlagt omsättningsvärde av omkring 30 miljarder kr. årligen. Det motsvarar ungefär 30 procent av den totala produktionen inom industri och hantverk.

Detaljhandeln utgör också en väsentlig del av den mindre och medelstora företagsamheten. Inom detaljhandeln, som har en sammanlagd omsättning på cirka 30 miljarder kr., är cirka 275 000 personer sysselsatta, varav 55 000 företagare.

Tar vi några jämförelsesiffror från den egentliga industrin så finner vi att de mindre företagen även här spelar en avsevärd roll i vår ekonomi. Av den totala industrisysselsättningen 1964 svarade de mindre arbetsställena med 40—50 arbetare för totalt 265 000 anställda, vilket utgör cirka 27 procent av antalet anställda inom hela industrin. Storföretagen, d. v. s. företag med över 500 anställda, svarade detta år för cirka 295 000 arbetstillfällen, vilket utgör cirka 30 procent av det totala antalet industrianställda. Den

mindre industrin är sålunda ur sysselsättningssynpunkt i det närmaste lika betydelsefull som storföretagen.

En näringspolitik som inriktas på att skapa en gynnsam miljö för landets mindre företagare kan således ha en betydande arbetsmarknadspolitisk effekt.

I en tid då näringslivet genomgår betydande förändringar, som tar sig uttryck i driftinskränkningar och företagsnedläggelser, är ett rikt differentierat näringsliv med betydande inslag av mindre företag av värde inte minst därför att svårigheter som drabbar enstaka mindre företag får relativt små konsekvenser för sysselsättning och samhällsekonomi. På grund av att de mindre företagen är spridda över hela landet blir de negativa verkningarna av strukturförändringar som drabbar dessa företag inte så koncentrerade vare sig i tid eller rum. Förändringarna sker mjukare därför att de berör ett mindre antal personer. Omställningsprocessen får ett lugnare förlopp både för de anställda och för företagen.

Den flexibilitet och stora anpassningsförmåga inför nya förutsättningar både i fråga om produktion och marknader som finns inom de mindre företagen är också en värdefull egenskap för ett näringsliv i stark omvandling.

Aktuell statistik visar även att de mindre företagen under de senaste två åren friställt relativt mindre antal anställda än storföretagen.

Att de mindre företagen kunnat hävda sig så väl beror naturligtvis på att det i en modern industristats näringsliv finns arbetsuppgifter som med fördel handhas av sådana företag. Ett väl utvecklat näringsliv utgör ju ett rikt samspel mellan en mångfald olika företag med skilda funktioner som griper in i varandra. En storindustri t. ex. som producerar exportvaror av hög kvalitet har alltid ett stort behov av underhåll, reparation och service på sin produktionsapparat. Det är arbetsuppgifter som med fördel utföres av mindre specialistföretag. I den rationaliseringsdrive som svensk industri genomgått under de senaste åren har allt flera större företag avvecklat sina speciella serviceavdelningar och överlåtit deras uppgifter på välutrustade mindre företag. I den färdiga produkten ingår många komponenter som tillverkas av underleverantörer med erforderlig produktionsutrustning och erforderligt kunnande. I alla moderna industristater har nu utvecklats en arbetsfördelning mellan olika typer av företag. De små och medelstora industriföretagen har därvid väl hävdat sin ställning i produktionen. Av det totala produktionsvärdet inom verkstadsindustrin, som 1965 uppgick till 26,5 mdr kronor, beräknas underleverantörer representera en andel av 25 %.

Men den mindre industrin har inte bara uppgifter som underleverantörer. Vår höga levnadsstandard ger allt flera människor möjligheter att utöver det för livets nödortft oundgängliga efterfråga ting med individuell prägel, varor som är speciella både i funktion och utförande och som därför inte kan tillverkas i långa serier. Här har även framdeles den mindre industrin sin chans liksom de hantverksföretag som kan fånga upp människans öns-

kan att i vår standardiserade värld någon gång få äga saker som tillfredsställer personliga önskemål och individuell smak.

En betydelsefull uppgift ligger i att göra teknikens och tillverkningsindustrins produkter användbara för konsumenterna. Många av de hjälpmedel, maskiner och apparater som nutidsmänniskan i allt större utsträckning använder för sin bekvämlighet i hemmet, under fritid och i arbetet kräver för sin funktion montage, service och reparationer av skickliga fackmän. Dessa uppgifter skötes med fördel av mindre företag med lokalt kundunderlag och god spridning över landet. Denna underhållsfunktion, som dels är inriktad på dyrbara kapitalvaror i näringsliv och privat, liksom på våra hem och offentliga byggnader, motverkar förslitning och förfall av realkapital och är därför av stor nationalekonomisk betydelse. Det är många tusen mindre företag som svarar för dessa arbetsuppgifter.

De mindre och medelstora företagen bidrar till ett differentierat och väl utvecklat näringsliv. I många kommuner i vårt land skulle näringslivet vara ensidigt och outvecklat om de mindre och medelstora företagen inte fanns. När man vill satsa på en aktiv lokaliseringspolitik, måste man i hög grad räkna med sådana företag.

De mindre företagen inom industri och hantverk har i alla tider utgjort en viktig grogrund för svenskt näringsliv. Ur de små företagen har många stora företag med världsrykte vuxit upp. Det har varit tron på den egna förmågan, tron på en teknisk idé eller en ny artikel och viljan till självständigt skapande som legat bakom denna utveckling.

Även om vi är medvetna om att strukturförändringarna hårt drabbar de mindre företagen är vi övertygade om att dessa företag kommer att ha betydelsefulla arbetsuppgifter i framtiden.

Det framstår för oss som en självklar sak att den ekonomiska politiken bör främja de mindre och medelstora företagens utveckling.

De mindre företagens finansieringsproblem

De mindre företagen har vissa speciella finansieringsproblem. Kostnadsstegringarna inom produktionen, som försatt hela det svenska näringslivet i ett ogynnsamt konkurrensläge, har varit särskilt kännbara för de mindre företagen. Företagssparandet har gått ned förhållandevis mera hos dessa företag än hos de större. Orsakerna härtil är flera. De mindre företagen har väl följt med i den tekniska utvecklingen och rationaliserat sin produktion. En undersökning som utförts inom Sveriges hantverks- och industriorganisation bekräftar detta. Enligt densamma ökade de mindre företagens effektivitet mätt i förädlingsvärde per anställd med 62 % under tiden 1954—1964, under det att motsvarande värde för de medelstora företagen med 50—500 anställda var 41 % och för storföretagen 53 procent.

Den mera kapitalkrävande produktionsutrustning som ligger bakom denna effektivitetsökning har inte kunnat finansieras med egna medel i sam-

ma utsträckning som i storföretagen, bl. a. därför att den gamla utrustningen i många mindre företag varit relativt enkel och inte givit tillräckligt avskrivningsunderlag för finansiering av nyinvesteringarna.

Det mindre företags kapitalkostnader är relativt betungande. Det beror inte bara på att det otillräckliga företagssparandet medfört ett relativt stort behov av lånemedel utan även på att de kreditformer som är tillgängliga för de mindre företagen är dyra.

Enskilda företag har i vissa avseenden en ogynnsammare behandling i skattelagstiftningen än aktiebolag och ekonomiska föreningar. De har inte rätt att göra skattefria avsättningar till investeringsfonder och inte den rätt till avsättning inom företagen för de anställdas och ägarens pensionering som andra företagsformer har. Vi anser att alla företag skall behandlas lika i skattehänseende. Företagsformen får icke vara avgörande för företagens behandling i skattelagstiftningen eller i näringspolitiken över huvud taget.

Vid årets riksdag föreslås liksom tidigare i särskilda motioner bl. a. från vår sida utredning om självfinansieringsfonder för mindre företag, gynnsammare avskrivningsregler på fast egendom i rörelse samt införande av resultatutjämning mellan goda och dåliga år.

I det förslag till mervärdeskatt som har gått ut på remiss till näringslivsorganisationerna finnes samma bestämmelser som inom den nuvarande allmänna varuskatten om att statlig och kommunal verksamhet som tillgodoser egna behov är skattefri. Det betyder att det enskilda näringslivet inte kan konkurrera på lika villkor om kommunernas, landstingens och statens beställningar. Staten och kommunen inför här en tioprocentig tullmur som de enskilda företagen måste klättra över. Det främjar inte konkurrensen, det befrämjar i stället start och utbyggnad av kommunal och statlig verksamhet som bättre kunde skötas av det enskilda näringslivet. Särskild motion väckes i denna fråga.

De mindre företagens kreditförsörjning

Vi har i det föregående framhållit att de mindre företagen i regel har ett lägre företagssparande än de stora företagen, vilket medför en besvärande brist på riskvilligt kapital. Det är framför allt vid omsättningsökning och utbyggnad som avsaknaden av riskvilligt kapital gör sig gällande. Småföretagen har dessutom dålig tillgång på bankmässiga säkerheter.

Ett sätt att vidga denna företagssektors tillgång på riskvilligt kapital är att bygga ut företagarföreningarnas utlåningskapacitet. Enligt förslaget från 1962 års företagartutredning skall föreningarna ha till uppgift att till företag med goda framtidsutsikter ge sådana toppkrediter som enligt gällande bestämmelser inte kan beviljas av kreditinstituten. Företagarföreningarnas rådgivande och utredande verksamhet är här av stor betydelse. Det är därför angeläget att deras resurser för administration och konsultativ verk-

samhet förstärkes. De medverkar till att klargöra det lånesökande företags ekonomiska, tekniska och marknadsmässiga förutsättningar. Härigenom och genom att tillhandahålla toppkrediter ökar företagarföreningarna möjligheterna att placera underliggande krediter med bättre säkerhet på den ordinarie kreditmarknaden.

Vi anser att företagarföreningarnas kreditgivning bör byggas ut genom att taket för direktlån, som nu är 75 000 kr., höjes väsentligt, att hantverks- och industrilånefonden, ur vilken föreningarna erhåller sina utlåningsmedel, tillföres ökade resurser,

att de statliga industrigarantilånen decentraliseras så att beslutanderätten beträffande lån upp till ett visst belopp anförtros företagarföreningarna.

Vi avvaktar den aviserade propositionen om företagarföreningarna och återkommer med synpunkter och förslag i samband med denna.

De mindre företagens möjligheter att anskaffa långfristigt kapital genom t. ex. aktie- och obligationsmarknaden är starkt begränsade. AP-fondernas starkt växande utlåningsresurser har inte kanaliserats till dessa företag i en utsträckning som motsvarar deras produktiva insatser. De enda vägarna för AP-medlen till de mindre företagen är återlånen och AB Industri- och AB Företagskredit. Återlånen har haft mycket liten betydelse. Ur den tredje fonden, som byggs upp med avgifter bl. a. från mindre företag, har t. o. m. den 31.12.1967 beviljats återlån för tillsammans 7 milj. kr., vilket utgör 0,2 procent av fondens totala placeringar. AB Industri- och AB Företagskredit har hittills under de åtta år fonderna funnits upplånat ca 850 milj. kr. Ungefär 25 % av detta belopp, d. v. s. drygt 200 milj., har gått till företag med mindre än 50 anställda. Jämför man dessa siffror med den totala utlåningen ur fonderna till näringslivet inkl. återlånen, som den 31.12.1967 uppgick till 6 070 milj. kr., finner man att de mindre företagen starkt missgynnats.

Följande siffror från en SHIO-utredning bekräftar att de mindre företagens andel av kreditmarknaden inte motsvarar deras produktionsinsats eller deras andel av sysselsättningen inom industrin. Vid slutet av 1965 uppgick kreditmarknadens totala utlåning till industrin till 12,6 milj. kronor. Beloppet inkluderar krediter från affärsbanker, sparbanker, försäkringsbolag, AB Industrikredit, AB Företagskredit, företagarföreningar samt obligationer och förlagslån. De mindre industriföretagen erhöll därav 1,9 mdr kronor, d. v. s. 15 %. Samtidigt svarade dessa företag för ca 22 % av industriproduktionen och 27 % av de industrisysselsatta. Det är uppenbart att denna brist i samstämmighet mellan kreditförsörjning och produktionsinsats avsevärt försvårar för företagen att genomföra den mekanisering av produktionsapparaten som den tekniska utvecklingen kräver.

Det är önskvärt att AB Industrikredit och AB Företagskredits verksamhet i högre grad än som nu är fallet inriktas på de mindre företagen. Dessa institut har tillkommit i syfte att tillgodose de mindre företagens behov av

långfristigt kapital. Vid AP-fondernas tillkomst ombildades AB Industri-kredit och gavs ökade utlåningsresurser, varvid detta syfte underströks. Dessutom tillkom AB Företagskredit. Därigenom avsåg man att tillgodose behovet att i ökande omfattning slussa AP-medel till mindre företag.

En av orsakerna till att en så liten andel av dessa instituts utlåning går till de mindre företagen torde vara att företagarna många gånger inte kan prestera de utredningar om sitt företags ekonomiska situation och framtidsutsikter som behövs för kreditbedömningen. Här torde ett mera utvecklat samarbete mellan det lånesökande företaget, företagarföreningarna och instituten kunna vara av betydelse. Med medverkan från företagarföreningarnas konsultverksamhet bör företagen kunna åstadkomma det material som är erforderligt för kreditbedömningen.

Vi erinrar om förslagen i folkpartiets och centerpartiets motion förra året i anledning av proposition om investeringsbanken innebärande

1) uppdrag till Kungl. Maj:t om förhandlingar med delägarna i instituten om en fördubbling av aktiekapitalet;

2) ett kapitaltillskott från statens sida med kr. 4 000 000 till teckning av aktier i AB Industrikredit och med kr. 2 000 000 till teckning av aktier i AB Företagskredit;

3) bemyndigande för fullmäktige i riksgäldskontoret att utfärda garanti-förbindelser på 12 000 000 resp. 6 000 000 kr. att utöver tidigare förbindelser ingå i AB Industrikredits och AB Företagskredits garantifonder.

Dessa åtgärder tillsammans med den i statsverkspropositionen aviserade höjningen av multiplikatorn för utlåningsvolymen i förhållande till det egna kapitalet från 10 till 15 för AB Industrikredit skulle medföra en angelägen kapacitetshöjning för institutens utlåning.

De mindre företagen är för sin kreditförsörjning i stor utsträckning hänvisade till bankväsendet. Detta svarar f. n. för drygt tre fjärdedelar av den totala institutionella kreditgivningen till de mindre företagen. Dessa företag är därför utomordentligt känsliga för kreditrestriktioner och för den ryckighet på kreditmarknaden som riksbankens och regeringens politik inneburit. Genom att åtstramningarna i första hand går ut över affärsbankernas utlåning och genom att mindre företag normalt saknar alternativa finansieringskällor måste återverkningarna för dessa företag bli särskilt kännbara.

Under senare år har även sparbankernas utlåning till mindre och medelstora företag ökat. Kreditinstitututredningens nyligen avgivna betänkande innehåller förslag som ger sparbankerna större möjligheter än hittills att ge krediter till näringslivet.

Det är naturligt att bankerna, som med sin stora spridning över landet har kännedom om lokala förhållanden och goda lokala kontakter med näringslivet, har stor betydelse för de mindre företagens finansiering.

Ett effektivt sätt att kanalisera en större andel av AP-fondernas utlå-

ning till de mindre företagen vore därför att ge bankerna större möjligheter till upplåning i AP-fonderna, t. ex. genom att bankerna får möjlighet att emittera förlagsbevis som ett långsiktigt placeringsalternativ för AP-fonderna.

Vår banklagstiftning har alltför hårt låst kreditbedömningen i otidsenliga former. Reglerna om kreditsäkerhet bör i större utsträckning än vad som nu är fallet ta hänsyn till företagarnas skicklighet och kunnighet samt företagets lönsamhet och utvecklingsmöjligheter. Från vårt håll har vi tidigare föreslagit att banklagen bör omprövas för att i större utsträckning ge bankerna möjlighet att främja en progressiv företaganda. Kreditinstitututredningens betänkande ger även här intressanta förslag.

I en gemensam partimotion, som behandlar näringslivets kapitalförsörjning, har folkpartiet och centerpartiet föreslagit att en parlamentarisk utredning skyndsamt må tillsättas för övervägande av möjligheterna att öka kapitaltillgången och underlätta näringslivets kapitalförsörjning.

Utredningen bör också enligt motionen undersöka särskilda åtgärder i syfte att tillgodose de mindre företagens kapitalförsörjning. Vi instämmer i detta förslag och anser att de synpunkter som framförts i denna motion bör tagas upp till behandling av en sådan utredning.

Småföretagens exportverksamhet

De mindre företagen möter i sin exportverksamhet speciella problem, inte minst när det gäller marknadsinformationen. De relativt små exportkvantiteterna i varje enskilt fall gör det olönsamt för företagen att lägga ner större ansträngningar på att inhämta data om sina utlandsmarknader. Vissa småföretag upplever de språkliga svårigheterna betydligt mera konkret än större företag.

Småindustrins exportråd och Småindustrins exportbyrå fyller en stor exportfrämjande funktion till de mindre företagens fromma. Vi har i annat sammanhang lagt fram motioner om ökat stöd till Småindustrins exportbyrå.

Företagarutbildning

De mindre företagen har ett starkt behov av en intensifierad fortbildnings- och rådgivningsverksamhet. Denna bör syfta till att förmedla kunskap om nya arbetsmetoder och därigenom underlätta förändringar i produktionsinriktningen. Denna fortbildnings- och rådgivningsverksamhet bör grunda sig på en försöks- och provningsverksamhet som har till uppgift att översätta framstegen inom teknisk forskning till praktiska resultat inom arbetslivet.

Fortbildningsverksamheten bör även syfta till vidgade insikter om företagets ekonomiska och merkantila problem. Detta är inte minst viktigt i

en tid då ökat kreditbehov ställer större krav på den ekonomiska planeringen.

Den verksamhet som bedrivs i dessa syften, bl. a. av statens institut för hantverk och industri samt bransch- och näringsorganisationer, liksom den rådgivnings- och konsultationsverksamhet som företagarföreningarna bedriver, är av största värde och bör erhålla ett effektivt ekonomiskt stöd från statens sida.

Den fråga vi här berör befinner sig under utredning. I avvaktan på den resultat har vi inget yrkande att ställa.

Den näringspolitiska diskussionen i vårt land har rätt ensidigt kretsat kring temat att endast stora företag skulle ha tillräckliga resurser för att tillgodogöra sig de nyheter teknisk forskning frambringar. Det har emellertid visat sig att det mindre industriföretaget utgör en god plantskola för nya idéer. En amerikansk undersökning har påvisat att ny teknik och nya produkter ofta utvecklas snabbast i sådana företag. De har en flexibel produktionsapparat och kan därför snabbt ställa om till nya produkter. Vägen från idé till färdig vara är också kort. Det är ofta samma person som är idégivare, konstruktör och tillverkningsledare. Man främjar en gynnsam innovationsmiljö genom att underlätta de mindre företagens möjligheter att informera sig om den tekniska utvecklingen. Det är viktigt för dessa företag att resultat av forsknings- och utvecklingsarbete förs ut till företagen i en lättillgänglig form.

En dokumentationstjänst med ovan skisserade arbetsuppgifter torde med fördel kunna läggas på SHI. Det synes självklart att en sådan dokumentationscentral för de mindre företagen måste använda sig av modern data-teknik. Bearbetandet av materialet så att det får en för företagen förståelig form och kontakt med avnämarna bör kunna anförtros institutet.

Behovet av forskning om de mindre företagen

Behovet av bättre forskning om de mindre företagens situation förtjänar att understrykas. Företagareföreningsutredningen framhöll i sitt betänkande »att dess överväganden i flera sammanhang försvårats av bristen på faktiska kunskaper om den mindre företagsamhetens struktur och särskilda problem i tekniska och ekonomiska avseenden». Enligt utredningens uppfattning bör en ökad forskning och utredningsverksamhet komma till stånd. Detta är motiverat inte minst av det stora antalet sysselsatta inom småföretagen. Dessas effektivitet får därigenom väsentlig betydelse inför produktionsutvecklingen i stort inom landet. Av en internationell översikt i utredningens betänkande framgår att i andra länder utgått statsanslag till sådan forskning.

En utökad forsknings- och utredningsverksamhet inom detta område är således mycket angelägen. Kostnaderna för en sådan forskning kan inte

bäras direkt av de mindre företagen eller deras organisationer. Detta tillsammans med samhällets intresse av ökad sakkunskap inom detta område motiverar ett statligt forskningsanslag.

I denna motion har vi avsett att ge en översikt över de mindre företagens situation och speciella problem. Vissa av de frågor som berörts är föremål för utredning. Andra väntas bli behandlade i aviserade propositioner. Åtskilliga frågor har tagits upp i speciella motioner.

Med hänvisning till vad som anförts i motionen om behovet av ökade insikter om de mindre företagens struktur och särskilda behov hemställer vi,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om ett årligt anslag av 300 000 kr. att från budgetåret 1969/70 under en treårig försöksperiod ställas till kungl. kommerskollegiums förfogande för forsknings- och utredningsverksamhet om de mindre och medelstora hantverks- och industriföretagens problem och förhållanden.

Stockholm den 26 januari 1968

Stig Stefanson (fp) Johan A. Olsson (cp) Torsten Mattsson (cp)
